

TURIZIMNI RIVOJLANTIRISH BILAN BO‘LIQ DOLZARB MASALALARI

*Andijon davlat chet tillari instituti
Abdusalomova Saidabonu Ziyovuddin qizi*

Kalit so‘zlar: overturizm, ekoturizm, turizmدا raqamlashtirish, COVID -19, iqlim o‘zgarishi, jamiyat, madaniyatni saqlash, iqtisodiy rivojlanish, atrof-muhitni muhofaza qilish, texnologik yutuqlar, infratuzilmani rivojlantirish.

Annotasiya: maqolada turizmni rivojlantirish bilan bog‘liq dolzarb masalalar ko‘rib chiqilgan. Unda barqaror turizm, overturizm, ekoturizm va turizm sohasidagi raqamlashtirish kabi sohalarda yuzaga keladigan muammolar va imkoniyatlar ko‘rib chiqiladi. COVID-19 pandemiyasining turizmga ta‘siri, shu jumladan tiklanish va moslashish zarurati ham muhokama qilinadi. Bundan tashqari, maqola turizmning iqlim o‘zgarishi, madaniy saqlash, iqtisodiy rivojlanish, atrof-muhitni muhofaza qilish, ijtimoiy tengsizlik, yovvoyi tabiatni muhofaza qilish, texnologik yutuqlar, infratuzilmani rivojlantirish va ish o‘rinlarini yaratish bilan kesishishiga bag‘ishlangan. Ushbu muhim masalalarni hal qilish orqali maqolada turizmni rivojlantirishning hozirgi manzarasi va uning kelajakka ta‘siri har tomonlama tahlil qilingan.

So‘nggi yillarda turizm sezilarli o‘sish va o‘zgarishlarni boshdan kechirdi va global miqyosda eng yirik va tez rivojlanayotgan tarmoqlardan biriga aylandi. Biroq, ushbu jadal rivojlanish, shuningdek, hal qilinishi kerak bo‘lgan bir qator dolzarb masalalarni keltirib chiqardi. Ushbu masalalar turizm sohasining barqaror va mas‘uliyatli o‘sishiga qiyinchiliklar tug‘diradi. Turizmning atrof-muhitga ta‘siri asosiy tashvishlardan biridir. Sayyohlar sonining ko‘payishi, ularning transport va turar joy ehtiyojlari bilan bir qatorda, tabiiy resurslar va ekotizimlarning sezilarli darajada zo‘riqishiga olib keldi. Ifloslanish, o‘rmonlarni yo‘q qilish va yashash joylarini yo‘q qilish kabi muammolar mashhur sayyohlik yo‘nalishlarida keng tarqalgan. Turizmning ekologik izini minimallashtirish va ekologik toza amaliyotni targ‘ib qilish yo‘llarini topish juda muhimdir. Bir qancha misollarni ko‘rib chiqsak;

1. Overturizm: ommabop yo‘nalishlarda turizmning tez o‘sishi odamlarning haddan tashqari ko‘payishiga, mahalliy resurslarni zo‘riqishiga, atrof-muhitga zarar etkazishiga va aholining hayot sifatiga salbiy ta‘sir ko‘rsatishiga olib keldi.

2. Atrof muhitga ta‘siri: turizm atrof-muhitga, shu jumladan ifloslanish, o‘rmonlarni yo‘q qilish va yashash joylarini yo‘q qilishga sezilarli ta‘sir ko‘rsatishi mumkin. Iqlim o‘zgarishi, shuningdek, dengiz sathining ko‘tarilishi va ekstremal ob-havo hodisalari bilan sayyohlik yo‘nalishlariga xavf tug‘diradi.

3. Madaniy eroziya: ommaviy turizm mahalliy madaniyatlarni tovarlashtirish va tijoratlashtirishga olib kelishi mumkin, natijada an‘anaviy amaliyotlar, tillar va urf-odatlar yo‘qoladi. Bu maqsadning haqiqiyiligini va o‘ziga xosligini kamaytirishi mumkin.

4. Iqtisodiy oqish: ba‘zi hollarda turizm daromadlari birinchi navbatda yirik xalqaro korporatsiyalarga foyda keltiradi, faqat kichik bir qismi mahalliy iqtisodiyotda qoladi. Bu mahalliy jamoalar uchun iqtisodiy rivojlanish va imkoniyatlarni cheklashi mumkin.

5. Infratuzilma zo‘riqishi: turizmning jadal o‘sishi transport, turar joy va jamoat obyektlari kabi mavjud infratuzilmaga bosim o‘tkazishi mumkin. Infratuzilmaning etarli emasligi tirbandlikka, xavfsizlik muammolariga va tashrif buyuruvchilar tajribasi sifatining pasayishiga olib kelishi mumkin.

6. Mavsumiylik va qaramlik: ko‘pgina sayyohlik yo‘nalishlari mavsumiy tebranishlarga juda bog‘liq bo‘lib, yilning ma‘lum vaqtlarida tashrif buyuruvchilarning kontsentratsiyasiga va yil davomida iqtisodiy barqarorlikning etishmasligiga olib keladi.

7. Ijtimoiy-iqtisodiy tengsizliklar: turizmni rivojlantirish mavjud ijtimoiy-iqtisodiy tengsizlikni kuchaytirishi mumkin, ba’zi jamoalar boshqalarga qaraganda ko‘proq foyda ko‘rishadi. Bu ijtimoiy ziddiyatlarga, mahalliy aholining marginallashtirishiga va tengsizlikning kuchayishiga olib kelishi mumkin.

8. Xavfsizlik va xavfsizlik muammolari: sayyohlarning mavjudligi o‘g‘irlik, firibgarlik va ta’qib qilish kabi jinoyat harakatlarni jalb qilishi mumkin. Bundan tashqari, yo‘nalishlar tashrif buyuruvchilarning xavfsizligi va xavfsizligini ta‘minlashda, ayniqsa siyosiy beqarorlik yoki jinoyatchilik darajasi yuqori bo‘lgan joylarda qiyinchiliklarga duch kelishi mumkin.

9. Axloqiy muammolar: turizm hayvonlarni davolash, aholining zaif qatlamlarini ekspluatatsiya qilish va madaniy merosni saqlash bilan bog‘liq axloqiy muammolarni ko‘tarishi mumkin. Ushbu muammolarni hal qilish uchun mas’uliyatli turizm amaliyoti va axloqiy ko‘rsatmalar zarur.

10. COVID-19 pandemiyasi: global pandemiya turizm sanoatiga sezilarli ta‘sir ko‘rsatdi, sayohat cheklovlari, blokirovkalar va sog‘liq muammolari ichki va xalqaro turizmga ta‘sir ko‘rsatdi. Pandemiyadan keyingi davrda turizm sohasining tiklanishi va barqarorligi juda muhimdir.

Muammolarga yechim izlar ekanmiz, har doim uning dolzarbligini ham hisobga olish darkor.

1. Barqaror turizm amaliyoti: barqaror turizm amaliyotini rag‘batlantirish va targ‘ib qilish turizmning salbiy ta‘sirini kamaytirishga yordam beradi. Bunga mas‘uliyatli sayohatni targ‘ib qilish, chiqindilar va ifloslanishni minimallashtirish, tabiiy resurslarni tejash va mahalliy jamoalarni qo‘llab-quvvatlash kiradi.

2. Maqsadni diversifikatsiya qilish: kam ma‘lum bo‘lgan yo‘nalishlarni targ‘ib qilish va rivojlantirish turistik oqimlarni bir tekis taqsimlashga yordam beradi, mashhur yo‘nalishlardagi zo‘riqishni kamaytiradi va barqaror va muvozanatli turizm sanoatini rivojlantiradi.

3. Jamiyatni jalb qilish va kuchaytirish: mahalliy jamoalarni turizmni rejalashtirish va qaror qabul qilish jarayonlariga jalb qilish ularning ovozlari eshitilishini va turizmni rivojlantirishdan foyda olishlarini ta‘minlashi mumkin. Bunga salohiyatni oshirish dasturlari, o‘qitish imkoniyatlari va jamoatchilikka asoslangan turizm tashabbuslarini yaratish kiradi.

4. Infratuzilmani rivojlantirish: infratuzilmani yaxshilashga sarmoya kiritish mavjud obyektlardagi yukni engillashtirishga va tashrif buyuruvchilarning umumiy tajribasini oshirishga yordam beradi. Bu transport tarmoqlarini yaxshilash, turar joy imkoniyatlarini kengaytirish va jamoat obyektlarini yangilashni o‘z ichiga olishi mumkin.

5. Madaniyatni saqlash va targ‘ib qilish: maqsadning madaniy merosini himoya qilish va saqlash uning haqiqiyliigi va o‘ziga xosligini saqlashda muhim ahamiyatga ega. Buni madaniy turizmni targ‘ib qilish, mahalliy hunarmandlar va madaniy tadbirlarni qo‘llab-quvvatlash va madaniy boyliklarni himoya qilish siyosatini amalga oshirish orqali amalga oshirish mumkin.

6. Iqtisodiy diversifikatsiya: mahalliy iqtisodiyotni diversifikatsiyalashni rag‘batlantirish turizmga bog‘liqlikni kamaytirishi va muqobil daromad manbalarini yaratishi mumkin. Bunga qishloq xo‘jaligi, ishlab chiqarish yoki texnologiya kabi boshqa sohalarni qo‘llab-quvvatlash, tadbirkorlik va kichik biznesni rivojlantirish kiradi.

7. Mas‘uliyatli marketing va tashrif buyuruvchilarni boshqarish: mas‘uliyatli marketing strategiyasini amalga oshirish turistik oqimlarni boshqarishga va overturizmning salbiy ta‘sirini minimallashtirishga yordam beradi. Bunga mas‘uliyatli sayohat xatti-harakatlarini targ‘ib qilish kiradi,

Turistik mavsumlarning eng yuqori cho‘qqisida ba’zi yo‘nalishlar gavjum bo‘lib, mahalliy jamoalarga va umumiy sayyohlik tajribasiga salbiy ta‘sir ko‘rsatmoqda. Bu tirbandlikning oshishiga, narxlarning oshishiga va manzilning haqiqiyliigini yo‘qotishiga olib kelishi mumkin. Turistik oqimlarni boshqarish va turizm takliflarini diversifikatsiya qilish ushbu

muammoni hal qilish va tashrif buyuruvchilar va mahalliy aholi uchun yanada barqaror va yoqimli tajribani ta'minlash uchun juda muhimdir. Bundan tashqari, turizmning ijtimoiy-madaniy ta'sirini e'tiborsiz qoldirmaslik kerak. Turizm mahalliy jamoalarga iqtisodiy foyda keltirishi mumkin, ammo bu madaniy tovarlarga, an'analarning yo'qolishiga va ijtimoiy tengsizlikka olib kelishi mumkin. Mahalliy madaniyatlar, urf-odatlar va turmush tarzini hurmat qiladigan inklyuziv va jamoatchilikka asoslangan turizmni rivojlantirish juda muhimdir. Mahalliy jamoalarni qaror qabul qilish jarayoniga jalb qilish va turizm imtiyozlarining teng taqsimlanishini ta'minlash ushbu muammolarni yumshatishga yordam beradi. Shu bilan birgalikda, COVID-19 pandemiyasi turizm sohasi uchun misli ko'rilmagan muammolarni keltirib chiqardi. Sayohat cheklovlari, sog'liq muammolari va iqtisodiy tanazzul global miqyosda jiddiy ta'sir ko'rsatdi. Turizmni rivojlantirish bilan bog'liq muhim dolzarb masalalardan biri uning atrof-muhitga ta'siridir. Sayyohlar sonining ko'payishi va ularning transport va turar joy kabi faoliyati tabiiy resurslar va ekotizimlarga og'irlik tug'dirdi. Ushbu muammoni hal qilish uchun barqaror amaliyotlarni amalga oshirish kerak. Bunga ekologik toza turar joylarni targ'ib qilish, piyoda yurish va yovvoyi tabiatni kuzatish kabi mas'uliyatli sayyohlik faoliyatini rag'batlantirish va sayyohlarga tabiiy muhitni saqlash muhimligi to'g'risida ma'lumot berish kiradi. Bundan tashqari, manzilni boshqarish tashkilotlari va hukumatlari barqaror turizm amaliyotini targ'ib qiluvchi siyosat va qoidalarni amalga oshirishi mumkin, masalan chiqindilarni boshqarish va uglerodni ofset dasturlar bu erda mashhur yo'nalishlar haddan tashqari ko'payib, mahalliy jamoalarga va umumiy sayyohlik tajribasiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Ushbu muammoni hal qilish uchun manzilni boshqarish tashkilotlari turistik oqimlarni boshqarish strategiyasini amalga oshirishi mumkin. Bunga kamroq taniqli diqqatga sazovor joylarni targ'ib qilish va sayyohlarni turli hududlar va fasllarga tarqatish uchun turizm takliflarini diversifikatsiya qilish kiradi. Bundan tashqari, mehmonlar chegaralarini amalga oshirish, turar joy imkoniyatlarini tartibga solish va mahalliy urf-odatlar va an'analarni hurmat qilish kabi mas'uliyatli turizm xatti-harakatlarini targ'ib qilish overturizmning salbiy oqibatlarini yumshatishga yordam beradi. Turizm mahalliy jamoalarga sezilarli ijtimoiy-madaniy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Madaniy tovarlashtirish, an'analarni yo'qotish va ijtimoiy tengsizlik kabi muammolar paydo bo'lishi mumkin. Ushbu ta'sirlarni bartaraf etish uchun inklyuziv va jamoatchilikka asoslangan turizmni rivojlantirish juda muhimdir. Mahalliy jamoalarni qaror qabul qilish jarayoniga jalb qilish va ularni turizmni rivojlantirishga jalb qilish ularning madaniy merosi hurmat qilinishi va saqlanishini ta'minlashga yordam beradi.

Bundan tashqari, infratuzilmani yaxshilash va turizm mahsulotlarini diversifikatsiya qilishga sarmoya kiritish pandemiyadan keyingi dunyoda mehmonlarni jalb qilish va sanoatni tiklashga yordam beradi.

Xulosa qilib aytganda, turizmni rivojlantirish e'tibor va harakatni talab qiladigan turli dolzarb masalalarni keltirib chiqardi. Barqaror amaliyotlarni amalga oshirish, turistik oqimlarni boshqarish, jamoatchilikka asoslangan turizmni rivojlantirish va COVID-19 pandemiyasi keltirib chiqaradigan muammolarni hal qilish orqali biz yanada mas'uliyatli va barqaror turizm sohasiga intilishimiz mumkin. Turizm sohasining uzoq muddatli muvaffaqiyati uchun mahalliy jamoalarning farovonligini, atrof-muhitni muhofaza qilishni va inklyuziv va barqaror turizm amaliyotini targ'ib qilishni birinchi o'ringa qo'yish juda muhimdir.

Adabiyotlar ro'yxati

1. Gössling, S., Scott, D., & Hall, C. M. (Eds.). (2019). *Tourism and Water*. Channel View Publications.
2. Hall, C. M., & Gössling, S. (Eds.). (2016). *Tourism and water: Interactions and impacts*. Channel View Publications.
3. Higham, J., & Lück, M. (Eds.). (2019). *Marine Tourism: Development, Impacts, and Management*. Routledge.
4. Page, S. J., & Connell, J. (2019). *Tourism: A Modern Synthesis*. Cengage Learning.

5. Sharpley, R., & Telfer, D. (Eds.). (2014). *Tourism and Development: Concepts and Issues*. Channel View Publications.
6. Weaver, D. (2018). *Tourism and the Consumption of Wildlife: Hunting, Shooting and Sport Fishing*. Routledge.
7. Jamal, T., & Robinson, M. (Eds.). (2019). *The SAGE Handbook of Tourism Studies*. SAGE Publications.
8. Weaver, D. B., & Lawton, L. J. (2014). *Tourism management*. John Wiley & Sons.
9. Gössling, S., Scott, D., & Hall, C. M. (Eds.). (2019). *Tourism and Water*. Channel View Publications.
10. Holden, A., & Fennell, D. (Eds.). (2019). *The Routledge Handbook of Transport and Tourism*. Routledge.